

बेलायती नेपाली डायस्पोरिक कविताहरूको विश्लेषण

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
संकाय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं
पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

उदय प्रकाश लिम्बू
रोल नं. ११२
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्व विद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६९

शोध निर्देशक
प्रा. डा. देवी प्रसाद गौतम

बेलायती नेपाली डायस्पोरिक कविताहरूको विश्लेषण

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
संकाय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ
पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

उदय प्रकाश लिम्बू
रोल नं. ११२
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्व विद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
२०६९

शोध निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको एम. ए. दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री उदय प्रकाश लिम्बूले बेलायती नेपाली डायस्पोरिक कविताहरूको विश्लेषण शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६९/०४/३१

.....
(प्रा. डा. देवी प्रसाद गौतम

त्रिभुवन विश्व विद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर काठमाडौं

स्वीकृतिपत्र

१. प्रा. डा. देवी प्रसाद गौतम .....
(विभागीय प्रमुख)

२. प्रा. डा. देवी प्रसाद गौतम .....
(शोधनिर्देशक)

३. प्रा. मोहनराज शर्मा .....
(बाह्य निरीक्षक)

२०६९/०५/०३

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

कृतज्ञता ज्ञापन

बेलायती नेपाली डायस्पोरिक कविताहरूको विश्लेषण शीर्षकको प्रस्तुत शोध पत्र मैले त्रिभुवन विश्व विद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु प्रा.डा. देवी प्रसाद गौतमको प्राज्ञिक निर्देशनमा तयार पारेको छु। शोधपत्रको विषय सन्दर्भ डायस्पोरा साहित्य स्रष्टा र सृजना भए पनि उहाँको समयशील कुशल निर्देशनले गर्दा समयमै सम्पन्न गर्न सकेकोमा उहाँ प्रति म हार्दिक आभार एवम् श्रद्धा व्यक्त गर्दछु।

यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा डायस्पोरा सम्बन्धी सैद्धान्तिक कुराहरूका साथै सामग्री तथा सुझाव दिनु हुने प्रसिद्ध समालोचक प्रा.डा. गोविन्दराज भट्टराई, बेलायती नेपाली साहित्यकारहरूको बारेमा यथार्थ विवरणका साथै अमूल्य सुझाव तथा सामग्री दिनु हुने साहित्यकार गोपाल पराजुली प्रति म स्वदील आभार एवम् श्रद्धा व्यक्त गर्दछु। त्यस्तै आवश्यक सामग्री/कृतिहरूका साथै महत्वपूर्ण जानकारी जुटाई दिनु हुने अग्रजहरू पुरण राई, राधेश्याम लेकाली र शशी लुमुम्बु तथा बेलायती नेपाली स्रष्टाहरूको व्यक्तिगत विवरण (वायोडाटा) उपलब्ध गराउनु हुने बेलायती नेपाली स्रष्टाहरू काडमाड नरेश, जयालक्ष्मी राई, टकं वनेम, विश्वकाजी राई, दीपा लिम्बू राई, निलम आङ्बुहाङ्का साथै उहाँहरूका आफन्त, साथिभाई प्रति म सदा कृतज्ञ रहने छु।

मलाई यहाँसम्म भविष्य खोज्न अवसर र आशिर्वाद दिनु हुने पूजनीय आमा दीलमाया लिम्बू तथा बाबा दलबहादुर लिम्बू प्रति हार्दिक नमन गर्दछु। अध्ययनको लागि सधैं हौसला दिनु हुने दिदी हिमा लिम्बू राई, जानी नजानी सदावहार सहयोग गर्ने मेरो परिवार शीला, सिरीया, अङ्कितका साथै सम्पूर्ण आफन्त जनलाई म यहाँ सम्झन्छु।

प्रस्तुत शोध पत्रको तयारीको क्रममा मलाई विभिन्न क्षेत्रबाट सहयोग गर्नु हुने मेरा सहयोगी मित्रहरू सोमनाथ पौडेल, इन्द्र पौडेल, नवीन घले, बुद्धी थलङ्ग, रचना नेम्वाङ, सीता दहाल, ज्योत्स्ना राई, विश्वमित्र राई, बट्टी बजगाई, उदय भट्टराई, भिष्म बराल, पृथ्वी लिम्बू, त्यस्तै कम्प्युटर टङ्कन गर्नु हुने डिजिटल फोटोकपी सेन्टरका अशोक कुमार महर्जन अनि प्रत्यक्ष तथा परोक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण शुभचिन्तकहरू प्रति धन्यवाद टक्र्याउन चाहन्छु।

यो शोध पत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि. वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु।

शैक्षिक सत्र : २०६६/०६७

मिति : २०६९/०४/०९

शोधार्थी

.....
उदय प्रकाश लिम्बू

विषय सूची

सिफारिस	क
स्वीकृति पत्र	ख
कृतज्ञता ज्ञापन	ग
विषय सूची	घ
संक्षेपीकृत सूची	भ

पहिलो परिच्छेद

१.१. शोध परिचय	१
१.२. समस्या कथन	१
१.३. उद्देश्य	२
१.४. पूर्व कार्यको समीक्षा	२
१.५. शोध कार्यको औचित्य र महत्त्व	४
१.६. शोध कार्यको सीमाङ्कन	५
१.७. शोध विधि	५
१.८. शोध अध्ययनको रूपरेखा	५

दोस्रो परिच्छेद : डायस्पोराको सैद्धान्तिक सन्दर्भ र नेपाली डायस्पोरा

२.१. डायस्पोरा : व्युत्पत्ति र ऐतिहासिक सन्दर्भ	६
२.२. डायस्पोराको वर्तमान सन्दर्भ र डायस्पोरिक साहित्यका विशेषता	७
२.२.१. मिश्रितता	११

२.२.२	गृह विरह	११
२.२.३	विभाजित मानसिकता	११
२.२.४	भ्रमात्मकता	१२
२.२.५	निर्वासन संवेदना	१२
२.२.६	भेदताको बोधसँगै अल्पसङ्ख्यक तथा सीमान्तकृत हुनुको पीडा	१२
२.२.७	औपनिवेशिक अनुभूति	१२
२.२.८	परिचय सङ्कट	१३
२.२.९	एकता सूत्रको खोजी	१३
२.२.१०	हीनता बोधसँगै पुर्ख्यौली भूमि प्रतिको प्रेम	१३
२.३	नेपाली डायस्पोरा : परम्परा र साहित्य	१४
तेस्रो परिच्छेद : बेलायती नेपाली साहित्यकारहरूको परिचय र तिनका कृतिका विवरण		
३.१	बेलायती नेपाली डायस्पोराको ऐतिहासिक विकास	१६
३.२	बेलायती नेपाली साहित्यको परम्परा र गतिविधि	१७
३.२.१	संस्थागत रूपले साहित्यिक गतिविधि	१८
३.२.२	बेलायतबाट नेपाली पत्रपत्रिकाको प्रकाशन	२०
३.३	बेलायती नेपाली साहित्यकारहरूको परिचय	२०
३.४	बेलायती नेपाली डायस्पोरिक कविहरूको पहिचान	३६
३.५	बेलायती नेपाली कविहरूका कविता कृतिको विवरण	३७
परिच्छेद चार : बेलायती नेपाली डायस्पोरिक कविहरूका प्रमुख कविता कृतिहरूको विश्लेषण		
४.१	परिचय	३९

४.१.१ काडमाड नरेशको कविता सङ्ग्रह 'अनुहारमा लुकाइएको चोटहरू'को विश्लेषण	३९
४.१.१.१ परिचय	३९
४.१.१.२ मूल वस्तु/भाव	३९
४.१.१.३ भाषा शैलीय विन्यास	४१
४.१.२ भगवान चाम्लिङ्को कविता सङ्ग्रह 'म जस्तै मेरो कविताहरू' को विश्लेषण	४१
४.१.२.१ परिचय	४१
४.१.२.२ मूल वस्तु/भाव	४२
४.१.२.३ भाषा शैलीय विन्यास	४४
४.१.३ हरिसिंह थापाको 'गुराँस फुलेन' कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	४५
४.१.३.१ परिचय	४५
४.१.३.२ मूल वस्तु/भाव	४५
४.१.३.३ भाषा शैलीय विन्यास	४७
४.१.४ ग्रिनविचका प्रतिध्वनिहरू' कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	४७
४.१.४.१ परिचय	४७
४.१.४.२ मूल भाव/वस्तु	४८
४.१.४.३ भाषा शैलीय विन्यास	५०
४.१.५ मिजास तेम्बेको कविता सङ्ग्रह 'अर्थ अवतरण' को विश्लेषण	५१
४.१.५.१ परिचय	५१
४.१.५.२ मूल वस्तु/भाव	५१
४.१.५.३ भाषा शैलीय विन्यास	५३

४.१.६ गोपीकृष्ण प्रसाईको 'रात ढलेको थिएन' कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	५३
४.१.६.१ परिचय	५३
४.१.६.२ मूल वस्तु / भाव	५३
४.१.६.३ भाषा शैलीय विन्यास	५७
४.१.७ मुकेश राईको 'अनुभूतिका रङ्गहरू' कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	५८
४.१.७.१ परिचय	५८
४.१.७.२ मूल भाव/वस्तु	५८
४.१.७.३ भाषा शैलीय विन्यास	६१
४.१.८ रुपक श्रेष्ठको 'विगवेन र समय' कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	६१
४.१.८.१ परिचय	६१
४.१.८.२ मूल वस्तु/भाव	६२
४.१.८.३ भाषा शैलीय विन्यास	६५
४.१.९ ईश्वर मानन्धरको 'म आकाश र ताराहरू' कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	६५
४.१.९.१ परिचय	६५
४.१.९.२ मूल वस्तु/भाव	६५
४.१.९.३ भाषा शैलीय विन्यास	६७
४.१.१० टंक वनेमको 'सङ्गीतको मूर्च्छना' कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	६७
४.१.१०.१ परिचय	६७
४.१.१०.२ मूल वस्तु/भाव	६८
४.१.१०.३ भाषा शैलीय विन्यास	७१

४.२	बेलायती नेपाली कविताहरूमा डायस्पोरिक चेतना	७१
४.२.१	मिश्रितता	७१
४.२.२	गृह विरह/नोस्टाल्जिया	७२
४.२.३	खण्डित मानसिकता तथा उभयभावी चेतना	७३
४.२.४	भ्रमात्कता	७३
४.२.५	निर्वासन संवेदना	७४
४.२.६	भेदताको बोधसंगै सीमान्तकृत हुनुको पीडा	७४
४.२.७	परादेशीय रोमाञ्चकता	७५
४.२.८	औपनिवेशिक अनुभूति	७५
४.२.९	परिचय सङ्कट	७६
४.२.१०	एकता सूत्रको खोजी	७६
४.२.११	पुख्यौली भूमि प्रतिको सद्भाव	७७

पाँचौँ परिच्छेद : उपसंहार

५.१	सारांश	८०
५.२	मुख्य निष्कर्ष	८२
	सन्दर्भ सामग्री सूची	८४

संक्षेपीकृत सूची

अ.ने.सा.स.	:	अन्तराष्ट्रिय नेपाली साहित्य समाज
आई.ए.	:	इन्टर अफ आर्ट्स
आई. एल.	:	इन्टर अफ ल
आई. कम.	:	इन्टर अफ कमर्स
एम. ए.	:	माष्टर अफ आर्ट्स
एस.एल.सी.	:	स्कूल लिभिङ्ग सर्टिफिकेट
क्या.	:	क्याप्टेन
क्र.सं.	:	क्रम सङ्ख्या
के.स.	:	केन्द्रीय समिति
कि. ध.	:	किराँत धर्म
गा.वि.स.	:	गाउँ विकास समिति
डा.	:	डाक्टर
त्रि.वि.	:	त्रिभुवन विश्व विद्यालय
दो.सं.	:	दोस्रो संस्करण
ने.प्र.प्र.	:	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान
ने.प्र.प्र.वे.	:	नेपाल प्रतिभा प्रतिष्ठान बेलायत
पी.एच.डी.	:	डाक्टर अफ फिलोसोफी
प्र.ने.सा.स.	:	प्रवासी नेपाली साहित्य समाज
प्रा.	:	प्राध्यापक
पृ.	:	पृष्ठ
बी.एफ.बी.एस.	:	ब्रिटिस फोर्सेस बोर्डकाष्टिड सर्भिस
बि.एल.	:	व्याचलर अफ ल
बि.सं.	:	विक्रम सम्बत्
भू.पू.	:	भूत पूर्व
यु.के.	:	युनाइटेड किङ्डम
...	:	केही अंश छाडिएको